

Itzulpengintza: Terminolodi eta sintaxi mailako zenbait arazo

Mikel Garmendia Ugarte

Lan honen helburua

Euskal itzulpengintzaren historian zehar nabarmena dugu, lehenik eta behin, erlijio gaien itzulpena askoz ere ugariagoa izan dela erlijioaz besteko gaietan baino. Hala ere, egin da euskal itzulpenen historian zehar azken arlo honetan hainbat ahalegin. Itzulpenak egiterakoan azaldu izan diren zailtasunak ez dira bereziki erlijioaz besteko gaien alorrean azaltzen. Esan nahi bait da, zailtasunak berdin azal daitezkeela erlijiozko gaiak itzultzerakoan. Hala ere, eta terminologiari bagagozkio bereziki, areagotu egiten zaizkigu orohar erlijioaz besteko alorrean kokatuko ditugun teknologia, administraritzat, merkataritzat eta honelatsuko alorretako gaietan.

Aipatutako alorrekoak genituzke, esate bateko, Donostian 1888. urtean izenik gabe argitaratu ziren **Usurbil-ko Erriyaren Ordenantzak**, legezko testu baten adibide izan daitekeena, edota **Tresora Hirur Lenguayetakua**, 1620. urtean gutxi gora behera ateratako merkatalgintzari buruzko liburu laburra, etabar.^(*)

^(*) Euskal Itzulpenen zerrenda nahi izatekotan K. Zabalak HAEE-IVAP Erakundearentzat egindako fitxeroa oso baliagarri gertatzen da.

Aipatu ditugun zailtasunei eman dizkio Euskaltzaindiak berak hainbat irtenbide hizkuntz normalizazioaren premiei jarraiki.

Kontutan hartu beharrekoak ditugu, batetik, informatika, teknologia berriak etabar gaur egun inoiz baino abiada biziagoan ari zaizkigula sartzten eta, bestetik askatasun politikoarekin batera hainbat eta hainbat testu euskaraz emateko aukera ez ezik beharra ere sortu dela. Esan bezala, Euskaltzaindiak emandako irtenbideak ez dira, ordea, itzuli behar honetan sortzen diren arazo guztiekiko panazea. Alde batetik, terminologia berriak itzultzen dihardutenek urratutako bideetatik joko du gerora finkatuko den terminologiak eta, bestetik, sintaxi mailan, zailtasun berriak sortu ahala emandako irtenbide desberdinen artean nagusituko diren irtenbideak geldituko dira finkatuta.

Beraz, lan honetan euskal itzulpengintzaren historiako zenbait testu aztertuko ditugu, azterketa egiterakoan hiztegia, erlatibozko esaldi korapilotsua eta jatorrizko testuarekiko atxekitasuna ikusiko ditugarik.

Nolanahi ere, testu azterketari ekin aurretik ikus dezagun historian zehar itzulpengintzan, eta bereziki hiztegi eta erlatibozko esaldiei gagozkiela, izandako hainbat joera eta bide.

Azkenean, gaur egungo zenbait testu tekniko aztertu ondoren, gehien aipatzen diren zailtasunak, dauden hiztegi eta sintaxi mailako joerak eta hauei buruzko balorazio antzekoa emango dut.

Historia apur bat

Terminologiari gagozkiola, leku berezia egin behar diogu oraindik argitaratzeke dugun Silvain Pouvreauk XVII. mendean egindako hiztegiari, oso gaur eguneko irizpideei jarraiki ematen bait ditu hitzak, hau da, elkarketa, eratorketa zein mailegu bidezko izan daitezkeela.

Ondorengo mendean hasten dira, alabaina, gauzak okertzen, euskararen apologistetarikoa dugun M. Larramendik bere **Diccionario Trilingüe** famatuan emandako asmakeriak direla medio.

Honen kritikoez ez dituzte, ordea, haren oinarrizko aurreiritziak gainditzen. Alde batetik, S. Aranek elkarketa eta eratoraketa arauak ongi ezagutzen zituen arren gehiegikeria edo garbizalekerian erori zen eta ez zuen mailegubidea onartu. Honek asmatutako hitzak ditugu “*txadona*”, “*jaupa*”, “*abestu*” etabar. Bi lehenengoak bazterturik gelditu diren arren, larria ez bada ere aztertzeke modukoa dela dirudi hirugarrenak gaur egun duen hedadura.

Azkuek, bestetik, Aranaren neologismoak gaitzetsiz, hizkuntzan bizirik dauden hitzak onartu zituen soilik, baina mailegubidea euskarak beste baliabiderik ez duenean besterik ez du onartzen, honela hedadura, sustrai eta maiztasun handiko hitzak baztertu zituelarik. Akats guzti hauek S. Altubek kritikatu zituen beranduago “**Euskel Itz Barrijak**” izenburupean emandako hitzaldian.

1959.ean Euskaltzaindiak adierazpen bat egin zuen argi eta garbi utziz hizkuntzan antzinatik sakonki finkatutako maileguak benetako euskal hitz gisa hartu behar direla eta, hortaz, ez dela komenigarri aipatutako maileguen ordez hitz berririk erabiltzea. Honek ez du esan nahi behar denean goian aipatutako hiru baliabideak erabiliz hitz berririk ez sortzeko aholkatzen duenik.

Gaur egun tabu izaten jarraitzen du neologismoei buruzko arazoak: alde batetik zein, erreakzioz, bestetik egindako gehiegikeriek hainbat eztabaida sorrerazi dute, honen erakusgarri argi dugularik oraintsu Koldo Mitxelena UZEIren hiztegigintzari egindako kritika zorrotza.

Erlatibozko esaldiei gagozkiela ere terminologia mailan historian zehar izandako eztabaida guztien oinarri bera izan da gakoa, hots: zenbatetaraino onartu zein, nor eta antzekoekin eraturako erlatibozko esaldiak. Aurkakoek (Orkaiztegi, Azkue eta honen jarraitzaileek) horiek galdetzaile soil zirela esatez gain, erdal kutsua omen zutelako baztertu zituzten.

Ukaezina dugu, ordea, euskal idazle eta itzultzaileek aspaldidanik ikusi zutela zenbait erlatibo korapilotsuri irtenbidea emateko bide hori erabili beharra edota bide horren baliagarritasun, ulerteztasun edo dena delakoa.

Adb.: *Cer vici dá, non Jangoicoa eztaiquen guciz gozátu?* (Lizar. Koplak). Jakina denez, euskarak lau bide nagusi ditu erlatibozko esaldiak eratzeko.

- a) *-(e)n* ekoa.
- b) *zein, nor* eta antzekoekin eraturia.
- d) *bait* soilik duena.
- e) erlatibo laburtua.

Nolanahi ere, lau bide nagusi hauek zilegitzat jota ere, gaztelezko “*en los cuales*”, “*para los cuales*”, “*de cuyos*” eta antzerako loturez eratutako erlatibozko esaldiek hainbat buruhauste sortu eta sortzen ditu horiek euskaraz ematen saiatzerakoan. Hauei behin betiko irtenbide egokia emateak berebiziko garrantzia du kontutan izanik lege, administrazio eta, orohar, teknika mailako erdal testu asko honelakoez josita azaldu ohi direla. Guri ez dagokigu, alabaina, honelako jatorrizko testuen “galimatías” edo alferreko zailtasunei buruzko eztabaidatan sartzea.

Beraz, eta besterik gabe, hona lan honen aztergai izango ditugun lau testuak:

- I.– Bizenta Mogelek 1803.ean itzultako Luis de Borbon-en gutun baten zati bat.
- II.– Usurbil-ko Erriyaren Ordenanzak, Donostia, 1888. Zati bat.
- III.– Gerra garaiko Euzkadiko Agintaritzaren Eguneroko-tik hartutako zati bat.
- IV.– Gaur egungo lege-testu bat: **Euskal Funtzio Publikoaren Aurregitasmoa.**

I.– Bizenta Mogelen itzulpena

La union y la virtud forman la base mas esencial y la estabilidad de los Gobiernos y de las Naciones, y úno y ótra proporcionan los sazonados frutos, que abundantemente hacen la cosecha

Batasuna, eta virtutia dirá Aguintaritzta eta Jaioterri edo Nacionea guztien cimendu, eta sendagarrijac, eta borondate onez Evangelijo santubaren onerechi edo caridadian batzanduten diranac,

espiritual y temporal del que gustoso se presta y somete á quanto inspira la caridad del Evangelio. Esta verdad sabeis bien todos que no es una máxima abstracta, ni un interes meramente ideal, sino que el rudo y el sabio el ignorante y el ilustrado la ve, conoce, observa y palpa; no ignorando tampoco, que en la ciudad y en la aldea, en el palacio y en la cabaña es el buen Cristiano el hombre de bien, el buen ciudadano, el prudente, el activo, el tolerante y el ilustrado cuando manda, y es asf mismo el sumiso, el diligente y el generoso cuando obedece. Esta verdad, cuya práctica cada dia siempre es y ha sido del mayor interes de todos, es ahora mas conveniente presentárosla cuando el Rey nuestro siempre amado FERNANDO VII, cuya vida guarde Dios nuestro Señor largos y prósperos dias, dirige á todos los Españoles su paternal palabra en el 10 de este mes, asegurándoles, que ha jurado la Constitucion, por la que suspiraba nuestra heróica Nacion, de la cual será siempre su mas firme apoyo: en este plausible dia, en que nos manifiesta que se gozará de concurrir á la grande obra de la prosperidad Nacional; en este dia, en que con universal alegría de la Capital de esta vasta Monarquía por el juramento á la observancia de la Constitucion fundamental del Reyno, formado en Cádiz en el año de 1812 por las Córtes generales y extraordinarias, ha cambiado su forma de gobierno sin los azares, desgracias y desdichas de que casi siempre los Pueblos y Naciones no supieron evadirse, aun en crisis de menores peligros. Leed, y no ceseis, las espresiones preciosas y dignas del manifiesto que nuestro amado REY dirige á todos nosotros.

emoten ditubé frutu eldu, eta ugarijac arimiari, nai gorputzari daocazan gaucétan. Eguija au guztioac daquizu ez dana veguitancinoe edo asmo utsecu; Guizon illunac, eta arguijac, ez jaquinac, eta jaquitunac, dacuz ezagutu, eta igarten dau, eta daqui Uri andijan, nai Alderrijan, Jaureguijan, nai chabolan, Cristinau ona, dana beti guizon prestuba, Uritar ona, zurra, eguillia, erualia, eta arguija aguinduten dabenian: menderatuba, vizcorra, eta prestuba besteren aguinduba eguiten dabenian. Eguija au, cein izan dan beti guztiz biarra, eta defien premiinia egunerice egunera gueituten dan, ifios baño gueijago biarda zuben beguijén aurrean imini egun onetan, zucenduten deuscupian bere gurasozco verbia, beti maite izan dogun gueure Erregue Fernando VII garrenac, ceñen vicitzia Jaungoicuac gorde deigula urte luce, eta egun zorionecuetan. Berac dirauscu artu dabela, eta juramentubagaz sendotu Zucengarri edo Constitucinoe Nacinoe andi onec aimbete gurarigaz icharoten ebana, eta bera izango dala onen abe arriric senduena. Egun zoragarri onetan aguertuten deuscu bere gurarija, eta poza lagunduteko Nacionaiaren aurre-rapeneco eguitada andijan. Egun onetan ceñetan guztien atseguinic andijenagaz, Bacaronda edo Monarquiija zabal onetaco Erriburuban, juramentu eguinic gordetaco Erreinuco Zucengarriaren cimendu edo Constitucinoia, eguiña Cadi-cen 1812 garren urtian Batzaar betico, eta banacacuetan, aldatu dan aguintaritzza edo Gobernuba, arace jazoera negar-garri, zori chaar, eta atsacabegarri baga, ceintzubetatic nequez aldendu oi dirian Errijac, au baño arriscu guichiagoco demporétan bere. Iracurri eguizuz bada azpertz bada gueure ERREGUE maitiac zucenduten deuscuzan verba, bacarric bere viotz samurraren duin dirianac.

1.1. Terminologia

Ez du mailegubideari dagokionez jarrera ausartik azaltzen. Beranduago hainbat idazlek erabiliko duen teknika darabil, hau da hitz garbia eman bai, baina jarraian maileguzkoa ematen du *edo* partikularen ondotik. Mailegua *edo*-ren ondotik jartzeak badu garrantzirik, testua irakurtzen duenaren gogoan azken gelditzen dena baita. Beranduagoko idazleek alderantziz erabiliko dute teknika hau, begibistako denez, hitz garbiaren alde eta maileguaren kaltetan.

Hona testuan azaltzen diren adibideak:

Jaioterri edo Nacinoe
onerechi edo caridade
Zucengarri edo Constitucinoe
Bacaronda edo Monarquija
Aguintaritzta edo Gobernuba.

Eztabaidagarria da, noski, *onerichi* eta *caridade* hitzak esanahi bereko diren, *Bacaronda* asmakeria den e.a. Guri, ordea, hitz garbiaren ondoan mailegua jartzen duela interesatzen zaigu. Honen zergatia argi eta garbia da: besterik gabe *Jaioterri*, *onerechi* eta abar emanaz gero ez da ziur irakurleak horien baliokidetzat *nazio*, *caridade* eta abar ulertuko lituzkeenik. Beraz, bada ez bada ere jartzen ditu maileguak.

Erlatibozko esaldi korapilotsuei irtenbidea emateko ez du eragozpenik, klasikoek egiten zuten bezala, *zein* eta abarrez baliozko.

B. Moglek honelako erlatibozko esaldiak egiten ditu: *zein*, *zeinaren...* + *aditza* + (*e*)*n*. Testuan azaltzen direnak:

“Eguija hau, cein izan dan beti guztiz biarra,...”

“...Erregue FERNANDO VII garrenac, ceñen vicitza Jaungoicua gorde deigula urte luce.”

“Egun onetan ceñetan guztien atseginic andijenagaz,...”

“...araco jazoera negargarri, zori chaar, eta atsacabegarrri бага, ceintzobetatik nequez aldendu oi dirian Errijac,...”

Kontutan hartzekoa *zein* partikula, mugagabeen deklinatzen duela, Axularrek ere berdin egiten zuelarik. Honek badu garrantzi-rik hainbat idazlerengan mugatuan deklinaturik ikus bait dezakegu: *zeina*, *zeinarena*. Badirudi jatorragoa litzatekeela mugagabeen deklinatzea.

Dena dela lehenengo esaldia *beti guztiz biarra izan den eguija au* bihur dezakegun bitartean, ez dirudi bigarrenarekin, gero ikusiko dugunez zenbait idazle horretan saiatu arren, gauza bera egin deza-kegunik.

Jatorrizko testuarekiko atxekitasunari bagagozkio, itzulpen ona izan arren zenbaitetan libreegia dela esan genezake. Esate bateko:

“...las espresiones preciosas y dignas del manifiesto que nuestro amado REY dirige a todos nosotros.”

“...gueure ERREGUE maitiac zuzenduten deuscuzan verba, bacarric bere viotz samurraren duin dirianac.”

II.- Usurbil-ko Erriyaren Ordenantzak

Art. 2º Se prohíbe todo trabajo corporal en público los domingos y días festivos reconocidos por las disposiciones que hoy rigen.

Art. 3º Si en casos de necesidad fuese indispensable continuar el trabajo en las labores del campo ó en cualquiera oficio, se pedirá el correspondiente permiso á la autoridad municipal, que lo concederá, si la causa alegada es justa, de acuerdo siempre con la autoridad eclesiástica.

Art. 4º Los que perturbáren los actos del culto ú ofendieren los piadosos sentimientos de los que á ellos concurren, de cualquier manera que fuese; serán entregados á la acción del Juzga-

2.garrena Debakutzen da igande ta jai-egun ezagutu guztietan, agirian lanik egitea.

3.garrena Premiya aundiren bate-gatik, kanpo-lan edo beste lanen bat egin behar izango baltiz, eskatuko zaio eskubidea erriko autoridadeari. Onak emango du eskatzen zaion baimena, bidezkoa bada, orretarako entenditurik Eleizako autoridadearekin.

4.garrena Eleiz-funzioak galeragiten dituztenak, edo beretara joaten diranen sentimentuak edozein modutan minberatzen dituztenak, izango dira Tribunaletara entregatuak, kastigatu

do municipal, si el acto no constituyese delito, ó á la de los tribunales ordinarios si llegase á serlo.

Art. 5º Las calles ó sitios por donde hayan de pasar las procesiones, deberán estar perfectamente barridas y limpias con una hora de anticipación por lo menos, siendo responsables los vecinos de las casas, que no observáren al efecto las reglas dictadas sobre limpieza pública en las ordenanzas.

ditezen legeari eta beren utsegiteari dagokion moduan.

5.garrena Prozesioak pasa bear duten kaleak, egongo dira chit ongi garbituak, gichienez Prozesioak pasa bear duen baño ordu betez lenagotik. Ala egiten ez duten bezino guztiak eranzungo dute bear dan tokian, eta izango dira kastigatuak ordenanz'oe, garbitasunari dagokion buruan, agintzen duten erara.

2.1. Terminologia

Oso kontutan hartu beharrekoa dugu testu honetan zuzenean herriari helarazi nahi zaizkion aginduak jasotzen direla. Horregatik darabiltza, besteak beste, zenbaitentzat "erdal kutsuko" izan arren herriak normalean erabilitako hitzak: *prozesioak, bezino, ordenanza, kastigatu, Tribunalak, autoridadeak...*

Testu honek, hortaz, testu teknikoak itzultzerakoan estetika baino garrantzitsuagoa den maila erakusten digu: ulergarritasuna. Honen aitzakitan edozein gauza esaterik ez dagoela bezain argi dago lehentasuna eman behar zaiola ulergarritasunari testu teknikoak itzultzerakoan eta, batez ere, testu horiek irakurlearen adimenera hel daitezten nahi bada.

2.2. Erlatibozko esaldiei gagozkiela oso erlatibozko esaldi interresgarria azaltzen zaigu testu honetan:

"Las calles o sitios por los que hayan de pasar las procesiones,"

"Prozesioak pasa behar duten kaleak,"

Hemen azaltzen zaigu irtenbide bat baino gehiago izan dezakeen, eta idazleek ere irtenbide desberdinak emandago arazoa, hau da, nola eman euskaraz erdaraz *por las cuales* eta antzeko partikulez osatutako erlatibozko esaldiak.

Dakigula, hiru bide dauzkagu gutxienez euskaraz perpaus horiek esateko:

- a) *-en(eko)* — Pasa behar duteneko
- b) *-en* — Pasako diren
- d) *-zeinetatik... -bait dira* — Zeinetatik pasako bait dira (pasa beharko bait dute)

Lehenengo bidea, idazle klasikoek ere erabili bait zuten, denbora eta lekuzko erlatiboetan erabiltzen da⁽¹⁾. Eskuarlean dugun kasuan argi eta garbi dago prozesioak direla pasako direnak eta ez kaleak. Beraz, nahasbiderik sortzen ez denez aski dela dirudi *-en* erako erlatiboarekin. Besterik gertatuko litzateke “gizona doan kotxea” eta antzekoetan, haietan beharrezkoagoa dela bait dirudi *-eneko* erako erlatiboa erabiltzea.

Hirugarren bidea erabiliko bagenu erlatibozkoa esplikatibo huts bilakatuko litzaiguke eta ez dirudi jatorrizko erlatiboaren funtzioa hori denik, zein kale diren zehaztea baizik. Beraz ordenanza hauek itzuli zituenak bete-betean asmatu zuela esango genuke.

2.3. Jatorrizko testuarekiko atxekitasunari buruz hau dugu, seguraski, jatorriko testuaren esanahia zintzoen jasotzen duen testua. Ez da harritzekoa, bestalde, aurrerago ere esan dugunez ordenanzak ulergarri izan behar izateaz gain, oso arriskutsua bait litzateke erdarazko testuak gauza bat eta euskarazkoak beste bat esatea edota euskarazko testuak erdarazkoak jasotako zenbait alderdi ez jasotzea.

Halere ikus dezakegu hutsen bat edo beste, hala nola:

“Se prohíbe todo trabajo corporal en público los domingos y días festivos reconocidos por las disposiciones que hoy rigen.”

“Debekatzen da igande eta jaiegun ezagun guztietan, agirian lanik egitea.”

Begibistakoa da euskarazko testuak ez duela erdarazkoa azpimarratutakoa jasotzen.

⁽¹⁾ Villasante Fr.L., *Sintaxis de la oración compuesta*, Ed. Fr. Aránzazu, Oñate, 1979, 99 or.

III.— Euzkadiko Agintaritzaren Egunerokoa

DECRETO

El Gobierno Provisional de Euzkadi, cuya preocupación por las manifestaciones de índole cultural es bien notoria, no puede menos de conceder la debida atención a uno de los problemas más interesantes que pueden plantearse con respecto al régimen escolar: es el de la implantación de una Sección de educación física que venga a llenar la laguna, que a este respecto existe actualmente en el sistema educativo que le ha venido aplicando.

No hay, en efecto, hombre de ciencia que no haya cantado las excelencias de esta educación, ni país que no haya legislado sobre esta materia. Prácticamente, sin embargo, la labor estatal en cuanto a ella, no ha sido lo que hubiera sido de desear en el régimen escolar, tanto público como privado, del Estado Español.

Nos encontramos, pues, ante una labor a iniciar, ante un objetivo completamente nuevo para nosotros, y de cuya trascendencia no se puede dudar, habida cuenta, sobre todo, de las características especiales que adquiere en su aplicación a Euzkadi.

3.1. Terminologia

Testu honetan azaltzen zaigu argi eta garbi garbizalekeriaren joera. Ez dugu inondik inora mailegurik aurkituko:

Departamento de Justicia y
desarrollo
Decreto
Gobierno Provisional

OROAGINDUA

Euzkadi'ko Bitarteko Jaurlaritzak alako aretaz artzen ditu erriaren gogolantze arazoak, ezin ikastolari buruzkoa dan onoko au alde batera utzi dezake: soin-azikera. Utsune galanta nabari baitda landu bear oneri buruz.

Soin-azikera aipatu ez duen jakintza-gizonik ez da arkitzen. Ezta gai au legeen bidez landu ez duan erririk ere. España'ko Laterriak ez du ordea ezer aundirik egin izan erri-ikastoletan eta ikastola itxietan.

Ona lan bat asi bearrean. Ona elburu berri bat lortzeari ekin bearrean. Garrantzi aundikoa noski. Euzkadi'ri buruz ainbat areagoa berriz.

Zuzentza eta Gogo-Lantze
Zaingoa
Oroagindua
Bitarteko Jaurlaritza

Educación física
Estado

Soin-azikera
Laterri

Garbizalekeriari buruzko eztabaidatan sartu gabe, ez bait da hau lan honen asmoa, eztabaidagarri behintzat badirela esango dugu *gogo-lantze*, *soin-azikera* e.a. Honelako asmakeriek benetako terminologi arazoa sortzen bait dute. Esan nahi dut, euskarazko testua hartu, azaltzen diren hitzak hartu eta halako hiztegitxoan osatzen saiatuko bagina izugarri gertatuko litzatekeela, esate baterako, erdarazko *cultura* hitzaren euskarazko baliokidea zein letratan begiratu. Okerreko bidea esango ez badugu ere, bide arriskutsua dugu garbizalekeriarena bai teknika mailako testuak itzultzerakoan, eta baita hiztegiak egiterakoan ere.

3.2. Badirudi dekretu hau itzuli zuenari oso zail egiten zaiola erdarazko erlatibo korapilotsuei irtenbidea ematea. Aski da dekretu honen lehenengo zatian darabilen sintaxi aldrebesa ikustea. Zailtasun honen aurrean, erlatibozko esaldi hauek azaltzen direnean esaldia moztu egiten ditu (puntuaren, puntu eta komaren bidez):

“Nos encontramos, pues, ante una labor a iniciar, ante un objetivo completamente nuevo para nosotros, de cuya transcendencia no se puede dudar,”

“Ona lan bat asi bearrean. Ona elburu berri bat lortzeari ekin bearrean. Garrantzi aundikoa noski.”

3.3. Ezin esan jatorrizko testuari atxekitzen ez zaionik. Hala ere hainbat eta hainbat alderdi eta xehetasun itzuli gabe uzten ditu, jatorrizko testuaren funts eta mamia laburtu eta euskaraz ematen saiatzen delarik. Jatorrizkoaren mamia ongi laburtu arren ez dirudi lege mailako testuak itzultzerakoan bide hau zilegi denik, honelako testuak zehatz-mehatz itzuli behar bait dira, ezin ahantzi dezakegularik legeetan xehetasunak berak ere garrantzi handiko izan daitezkeela.

IV.- Euskal Funtzio Publikoaren Lege-Aurregitasmoa

“Sección Sexta: El Consejero de Hacienda y Finanzas

Artículo 11.

Corresponde al Consejero de Hacienda y Finanzas:

a) Proponer al Gobierno, en el marco de la política general económica y presupuestaria, las directrices a que deberán ajustarse los gastos de personal de la Administración de la Comunidad Autónoma.”

4.1. Terminologia

Euzkadiko Agintaritzaren Egunerokoaren testuarekin erkatuz gero ez darabil hark bezain hiztegi garbizalea. Bada, halere, honelakotzat jo daitekeenik:

Hacienda

Consejero

Finanzas

Herriogasun

Sailburu

Dirubideak

Hiru adibide hauek aukeratu ditugu eta ez halabeharrez, zeren gaur egungo hainbat itzultzailek hitz horien lekuan Hazienda, Kontseilari eta Finantzak hitzak jarriko bait lituzkete. Bizirik dirau, beraz, teori mailan ez bada ere bai praktika mailan bederen, terminologiari buruzko eztabaidak.

4.2. Honako erlatiboazko perpausa azaltzen zaigu:

“las directrices a que deberán ajustarse los gastos de personal de la Administración de la Comunidad Autónoma.”

“Autonomi Elkarteko Administrazioiko langilegoaren gastuak haiei atxikiko zaizkieneko arau orokorrak...”

Lehen ikusi dugunez -*eneko* partikula lekuzko zein denborazko perpausetan erabil daiteke. Eztabaidagarria da eskuartean dugun

kasua lekuzkotzat jo daitekeen. Dena dela ez dirudi euskaraz *joango natzaioneko* gizona esaten denik *joango natzaion gizona* baizik. Alferrikako dela esango genuke, beraz, *-eneko* partikula kasu hone-tan. Hona erlatibo hori emateko beste bi era:

“gastuak atxikiko zaizkien” (haiei eta *-eneko* gabe) *edota*

“arau orokorrak proposatzea, hauei atxikiko bait zaizkie gastuak”

4.3. Aztertu ditugun testuetatik jatorrizkoari zehazkien atxeki-tzen zaion testua dugu hau, zalantzari gabe. Kontutan izan behar dugu, lege-alorreko testua ez ezik, legea dela eta, beraz, bere baitan eskatzen duela aparteko zehaztasuna.

Ondorio gisa

Testu hauen azterketak itzulpengintzaren zenbait arazo konkretu azaldu dizkigu, gaur egun bizirik dirautenak eta gai teknikoak itzul-tzerakoan hainbat eta hainbat eztabaida eta buruhauste sortzen diz-kigutenak.

Terminologiari bagagozkio, euskal itzulpengintzaren ezaugarri-rik izatekotan terminologi anabasa dela esan genezake. Horixe isla-datzen dute Mitxelenaren hitz hauek ere: “No será fácil hallar, a través del ancho mundo, una tradición léxica más abigarrada que la nuestra, confusión casi inextricable de fantasía y realidad”.⁽²⁾

Gaur egungo itzulpengintzan mailegubidea, orohar, onartua bada ere, bada bide hau gehiegikeriaz darabilen itzultzailerik eta baita inondik inora horrelakorik onartzen ez duenik ere. Lehenen-goaren adibide UZEI-k egindako hiztegiak genituzke eta bigarrena-rena, berriz, gaur egun autonomi administrazio mailan egiten den hainbat itzulpen garbizale. Sintaxiari gagozkio, argi azaldu zaigu azterketan zenbait erlatibo-zko esaldi korapilotsuk arazo han-diak sortzen dituztela, erdarazko “en los cuales”, “para cuyos”, eta antzerakoek, alegia.

⁽²⁾ Estudio sobre las fuentes del diccionario de Azkue, 25. or.

Ikusi dugunez, honelakoak euskaraz emateko honako bide hauek erabil ditzakegu:

- a) Leku-denborazkoetan, *-eneko* erakoak.
- b) Erlatibozkoa esplikatiboa denean: *zein... -n, zein... bait*, edo *bait* soilik.

Bada, ordea, idatzi mailan gaur egun gutxi erabiltzen den arren klasikoek⁽³⁾ erabilitako eta ekialdeko euskalkietan mintza mailan ere erabiltzen den beste bide bat: *bait*-en aurretiko gisa erakuslea erabiltzea, alegia.

Hona adibide bat: "Aipatutako arazoak, hauetan ere eztabaida asko sortu izan bait da".

Azkenik, eta jatorrizko testuekiko atxekitasunari dagokionez, argi gelditu da teknika mailako testuek ez dutela literatur testuak itzultzerakoan izan dezakegun askatasunez aritzeko bide ematen, testu hauek zehatz-mehatz eman beharra bait dago. Beraz, estiloa ere ezin literatur testuen itzulpenetako bezain zaindua izan, euskaraz aditzak beti azkenean joan behar duela eta antzeko mitoak behin betiko alde batera utzi beharko lirakekeelarik.

Erabilitako Bibliografia

Eusko Legebiltzarra, *Agintaritza-aldizkarietatikako hitz-bilduma*, Gasteiz, 1985.

Euskaltzaindia, *Maileguzko hitz berriei buruz Euskaltzaindiaren erabakiak*, Bilbo, 1986.

Villasante Fr. Luis, *Palabras vascas compuestas y derivadas*, Aranzazu ed. Oñati, 4. ed. 1986.

Villasante Fr. Luis, *Sintaxis de la oración compuesta*, Aránzazu ed., Oñati, 2.ed. 1979.

⁽³⁾ Larrarte Garmendia J.M. El prefijo *bait*- en "Onsa Hilceco bidia" de J. Tartas, 74-75.

SINTESESIS

Linguística y Traducción: Algunos problemas de terminología y sintaxis

En este trabajo se analizan varios textos de la historia de la traducción vasca, a fin de estudiar el léxico, ciertas oraciones de relativo y la fidelidad con respecto al texto original. Al mismo tiempo veremos las diferentes soluciones dadas a estos problemas a lo largo de la historia.

Haciendo un pequeño repaso, diremos que en el campo de la terminología destaca el diccionario de Silvain Pouvreau (s. XII), por sus criterios modernos; más tarde sin embargo, el "Diccionario Trilingüe" de Manuel de Larramendi supondrá un paso atrás, por sus neologismos y términos inventados. Sus críticos no mejoraron mucho las cosas. Hoy todavía puede decirse que los neologismos constituyen un tema tabú, pues, por reacción, ha habido quien ha pasado al otro extremo, con un claro abuso de los calcos.

En lo que respecta a los relativos, constituye un problema el llamado "románico", denostado por muchos por no ser auténticamente vasco. Es innegable, sin embargo, que para escritores y traductores es además de necesario, muy cómodo.

Del análisis de los textos (traducción de Bicenta Mogel de una carta a Luis de Borbón, 1803, Ordenazas de Usurbil, 1888, un texto de técnico de la época de la guerra civil, y una ley actual), se desprende que todavía hoy existe confusión en el campo de la terminología. Lo decía Koldo Mitxelena: "No será fácil hallar, a través del ancho mundo, una tradición léxica más abigarrada que la nuestra, confusión casi inextricable de fantasía y realidad". Así, vemos que subsisten todavía las dos tendencias extremas; la de los puristas que no admiten préstamos y los que prácticamente no usan otra cosa. También en la sintaxis, los relativos antes mencionados siguen siendo fuente de problemas. Por último, en lo que respecta a la fidelidad al original, está claro que los textos técnicos obligan a que la traducción sea más fiel al texto original, lo que obliga a abandonar algunos mitos de la escritura "castiza" vasca.

SYNTHESIS

Translation: Some of the problems of terminology and syntax

In this report various texts on the history of Basque translation are analyzed, in order to study the lexis, certain relative clauses and the accuracy in respect to the original text. At the same time we will see the different answers given to these problems throughout history.

Looking back, we can say that in the field of terminology the dictionary by Silvain Povreau (c.1 17), for its modern approach, however the 'Trilingual Dictionary' by Manuel de Larramendi, meant a step back, because of its neologisms and invented terms. The critics did not do any better. Still today neologisms are taboo, in answer, there have been people who have gone to the other extreme, with a clear abuse of borrowing.

With respect to relative clauses, a problem arises, the so called 'Romance', condemned by many as not authentic basque. It is undeniably and undoubtedly very convenient for writers and translators, as well as being necessary.

For the breakdown of the text (a letter to Luis de Borbon, 1803, translation by Bicenta Mogel, The decree of Usurbil, 1888, a technical text from the time of the civil war, and a current law), the implication is that even to this day confusion exists in the field of terminology. As said by Kolko Mitxelena 'It won't be easy to find, across this wide world, a lexical tradition more disjointed than ours, confusion intricately mixed with fantasy and reality'. In this way we can see that both extreme tendencies exist: the purist which does not accept copies and those who hardly use anything else. Also in syntax, the relative clauses carry on causing problems. lastly with respects to originality, it is clear that the translation of technical texts is compelled to be as accurate as possible, which forces us to abandon some of the myths of pure written Basque.